

A hazai élelmiszeripar helyzete 2007-ben Az Élelmiszer-feldolgozók Országos Szövetségének összeállítása

Szokatlanul korai az év első napjaiban áttekintést adni a magyar élelmiszeripar elmúlt évi teljesítményéről és gondjairól, jelen összeállítás ezért a rendelkezésére álló, de értelemszerűen még előzetes, információk alapján tett kísérlet arra vonatkozóan, hogy felhívjuk a figyelmet néhány jellemző körülményre a magyar élelmiszeriparban.

Sajnálattal kell megerősíteni, hogy az élelmiszeripar ismert súlyos nehézségei változatlanul fennállnak, és érdemi fordulatra 2007-ben nem került sor. A hazai élelmiszeripar kettős szorításban szenved: a csökkenő hazai vásárlóerőhöz képest rendkívül drágák a hazai termelésű növényi és egyes állati eredetű nyersanyagok, és változatlanul meghatározó a kereskedelmi láncok érdekérvényesítő szerepe az élelmiszerek beszerzési árának leszorításában; a végsőkig elutasítják a beszállítók tényleges többletköltségeinek elfogadását az árakban.

2007-ben az előző évhez képest kedvezőtlen változások következtek be. A hazai fagy- és aszálykárok következtében csökkent a hazai termelésű zöldségfélék, gyümölcsök és gabona mennyisége, valamint az élelmiszerek és a bioüzemanyagok iránti globális keresletnövekedés következtében drámaian megnövekedtek a gabonafélék, az olajnövények, és a takarmányfélések világpiaci árai. Ez utóbbi negatív kihatással volt a hazai sertés- és baromfitermelési kedvre és a hús- és húskészítmények előállítási költségeire. Az európai piacot eközben az oroszországi és ázsiai import-korlátozás miatt ellepte az olcsó lengyel és dán sertéstőkehús.

A világpiaci árnövekedést a mezőgazdasági termelők úgy használták ki, hogy a hazai feldolgozás helyett a gabonafélék és az olajnövények jelentős mennyiségét közvetlenül értékesítették külföldön. Hasonló jelenség következett be a tejgazdaságban is.

Mindezek a piaci mozgások következtében az előző év azonos időszakához viszonyítva a KSH jelentése szerint 2007 novemberében a mezőgazdasági termékek belföldi termelői árszintje 35,3 %-kal növekedett.

Ezen belül a növényi termékek mezőgazdasági termelői árszínvonalára 60,2 %-kal nőtt: a gabonafélék átlagosan 82,8 %-kal, az ipari növények 18,3 %-kal (amelyen belül az olajnövények 42,5 %-kal), a zöldségfélék pedig 23,9 %-kal drágultak. 2007. első tizenegy hónapjában a gabonafélék átlagosan 67,8 %-kal, az ipari növények 9,0 %-kal, a zöldségfélék pedig 4,1 %-kal drágultak.

A november-november időszakban az élő állatok és az állati termékek mezőgazdasági termelői árai átlagosan 9,4 %-kal emelkedtek. Ezen belül átlagosan 1,2 %-os áremelkedés volt a vágóállatoknál: a vágósertésnél 13,5 %-os és vágómarhánál 6,4 %-os termelői árcsökkenés, vágóbaromfinál 24,8 % árnövekedés. Az állati termékeknél a mezőgazdasági termelői árak átlagosan 23,9 %-kal emelkedtek, ezen belül a tejnél 27,0 %-kal.

2007. első tizenegy hónapjában viszont átlagosan 2,1 %-os mezőgazdasági termelői árcsökkenés volt a vágóállatoknál: a vágósertésnél 11,5 %-os és vágómarhánál 8,9 %-os csökkenés, vágóbaromfinál 14,9 % növekedés. Az állati termékeknél a mezőgazdasági termelői árak átlagosan 11,3 %-kal emelkedtek, ezen belül a tejnél 11,1 %-kal.

Az élelmiszerek fogyasztói ára 2007 decemberében az előző év decemberéhez viszonyítva 12,0 %-kal emelkedett. A jelzett időszakban jelentősen drágult pl. a liszt (56,4 %-kal), az étolaj (40,2%-kal), a száraztészta és kenyér (21,3 %-kal), valamint a baromfihús (16,9%-kal).

A kereskedelmi láncok által elfogadott élelmiszeripari termelői (beszállítói) árak messze elmaradtak a mezőgazdasági termelői árak és a feldolgozók feldolgozási (egyebek mellett energia-) költségeinek emelkedése mögött, nemcsak átlagosan, hanem termékenként is. A KSH jelentése szerint 2007. novemberében, 12 hónapos összehasonlításban, az élelmiszeripari termelői (beszállítói) árak átlagosan 11,5 %-kal növekedtek!

Ez a növekedés a jelzett időszakban 0,4 %-kal kisebb volt, mint az élelmiszerek fogyasztói árnövekedése. 2007 elején azonban még 7,0 %-ot is meghaladó különbség volt az élelmiszeripari beszállítói árak rovására az élelmiszerek fogyasztói árnövekedésével szemben. Ez még akkor is rendkívül nagy, ha figyelembe vesszük, hogy az év első felében az élelmiszereknél 5 %-os rendkívüli áfa-emelésre is sor került.

A mezőgazdasági nyersanyagpiacon bekövetkezett áremelkedéseknek az élelmiszer-feldolgozók az egyértelmű vesztesei! Figyelembevéve azt a körülményt, hogy a globális áremelkedések a jövőben ugyan kissé lecsitulnak, de tartósan fennmaradnak, a hazai élelmiszeripar eredménytermelő pozíciója és ezzel versenyképessége a következő időszakban várhatóan tovább romlik. Ez ma az élelmiszeripari ágazat legnagyobb gondja!

2007-ben tovább csökkent az élelmiszeripari termelés volumene, a KSH szerint az első tizenegy hónapban 3,0 %-kal. Ennek érdemi javulását az év végéig sem lehet prognosztizálni, mert a kereskedői becslések szerint a belkereskedelmi élelmiszerértékesítés éves mennyisége is várhatóan 1-2 %-kal csökkent, a megszorító intézkedéseknek köszönhetően. A kereslet továbbá eltolódott az olcsóbb termékek irányában. A magyarországi élelmiszeripari vállalkozások tavalyi részesedéséhez képest a belföldi piacon további, reményeink szerint csak mérsékelt, piacvesztés prognosztizálható.

2007 első tizenegy hónapjában az élelmiszer-kivitelben némi javulás tapasztalható. A KSH által erre az időszakra jelzett 3,8 %-os export volumennövekedés azonban nem pótolhatja a belföldi volumenvesztéseket. (Ez év októberében tíz hónapra számítva a javulás még 6,6%-os volt!). Ezt igazolja a termelés-csökkenés is! A kivitelben jelentősen megnövekedett a bioüzemanyag-előállítás céljaira felhasználható nyersanyagok kivitele, sajnos hozzáadott érték nélkül, valamint a feldolgozott élelmiszerek tekintetében az italféleségek és a hús- és baromfikészítmények mennyisége. Részletes elemzést igényel, hogy egyebek mellett a kivitel teljes összetételében történt-e javulás a hozzáadott érték tekintetében, ami igencsak kérdéses, vagy a Lengyelországgal szembeni rendkívül nagy tavalyi külkereskedelmi mérleghiány várható javulása minek köszönhető.

A termelés csökkenése mellett az élelmiszeripar termelékenységére 2007-ben mérsékeltén tovább javult. Sajnos a külföldi cégek gyárbezárásai is folytatódtak. Az első tíz hónap KSH adatai szerint az élelmiszeriparban a foglalkoztatottak száma 3,2 %-kal csökkent, ami az előző év hasonló időszakához képest mintegy öt-hatezerrel kevesebb embert jelent.

A helyzet kritikus. Rendkívül sok a gond és a teendő. Ezek közül csak néhányat kívánunk kiemelni. Gondolkodásunkban sajnos minden szinten a rövidtávú szemlélet lett úrrá. A mezőgazdasági termelők szinte különösebb töprengés nélkül „exportra” viszik a sajáttermelésű nyersanyagait, ha a világpiaci árak kedvezőbbek, mint a belföldi értékesítés. Mire pedig kiderül, hogy az átmenetileg kisebb haszon ellenére a hosszabb távon eredményes hazai feldolgozást kellene előnyben részesíteni a feldolgozottsági fok növelésével, addigra a magyar élelmiszeripari cégek jelentős hányada tönkremegy. Hiányzik a mezőgazdasági termelők és a feldolgozók összefogására való ösztönzés.

A kialakult helyzetben szerepet játszanak a külföldi gyártók, beszállítók is, amelyek jelentős többlet-gyártókapacitásokkal rendelkeznek. Ezek kihasználására adott esetben a tényleges költségeiknél kisebb áron is képesek értékesíteni a termékeiket, vagy felesleges készleteiket, annak reményében, hogy a versenytársak eltűnése után nagyobb haszonhoz juthatnak. Az ilyen áruk átvételében a hazai kereskedői láncok is partnerek, miszerint döntéseikben kizárólag a pillanatnyi beszerzési árakat tartják irányadónak. Elvárható lenne, hogy a kereskedelmi láncok a hosszabb távon fenntartható célkitűzések mentén is működjenek együtt a hazai élelmiszeripari beszállítókkal, lévén ugyanabban az üzleti környezetben tevékenykednek.

Szükség volna a kormányzat részéről annak ágazatonkénti áttekintésére is, milyen intézkedésekkel lehetséges elérni, hogy a hazai agrártermékek, kiemelt fontosságúak a takarmányok, a vásárlóerővel arányos mezőgazdasági termelői áron kerüljenek a feldolgozókhöz. Az élelmiszerek nagy anyaghányadának köszönhetően ennek a feltételnek teljesülése nélkül a feldolgozók nem lehetnek versenyképesek! Mint ahogyan akkor sem, ha a feldolgozást olyan költségek terhelik, amelyekkel a külföldi versenytársak nem, vagy csak sokkal kisebb mértékben találkoznak. Ilyenek pl: az állati eredetű termékek állategészségügyi hatósági vizsgálati díjai, amelyek esetenként kétszer-háromszor nagyobbak nálunk, mint külföldön; az állati hulladékok megsemmisítéséhez, vagy a túlságosan szigorú egyéb környezetvédelmi előírások betartásához szükséges beruházások (pl. szennyvíztisztítás, stb.) költségei. Rendkívül súlyos gondot jelent az italiparok számára a kereskedelmi csomagolásokra jelenleg érvényes termékdijszabályozás, amelynek megszüntetést az Európai Bizottság is már 2006. júliusában ismételtlen kezdeményezte, de mai napig a csak adóterheteket jelentő, de környezetvédelmi előnyökkel nem járó szabályozás életben van. Reméljük ennek minél előbbi eltörlését. A hatósági díjak csökkentésére (a versenyszféra számára túl drágák az állami szervek!) és a környezetvédelmi beruházások pályázati úton történő kormányzati támogatására van szükség, sürgősen, átlátható és számonkérhető módon, mielőtt a cégek tönkremennek.

Sajnos a magyar feldolgozó cégek, európai értelemben csak közepes- és kisméretű vállalkozások és viszonylag kis gyártókapacitásokkal rendelkeznek. Ennél fogva fajlagos feldolgozási költségeik relatíve nagyok, nincs kielégítő mennyiségű termékkibocsátásuk, pl. a saját márkás termékek gyártásához, vagy éppen termékválasztékuk. Nem bírják a piacrajutás, vagy a piacon maradás finanszírozásának versenyét a tőkeerős külföldi vetélytársaikkal szemben. Nem

rendelkeznek elegendő anyagi erőforrásokkal a márkaépítésre. Kulcskérdés ezért a hazai vállalkozások piacrajutásának és innovációjának a jelenleginél lényegesen nagyobb állami támogatása, átlátható és számonkérhető kritériumok alapján. E tekintetben is az idő pénz, nem mindegy, hogy mindezekre mikor kerül sor.

A hazai élelmiszeripart az a veszély fenyegeti, hogy a mezőgazdasági termelés tervezett növekedése ellenére fokozatosan elveszti súlyát a nemzetgazdaságon belül. Ennek nemcsak az a lehetséges következménye, hogy csupán mezőgazdasági alapanyag exportáló ország leszünk, hanem a lakosság számára alapkövetelménynek számító élelmiszerbiztonság garantálása is megkérdőjeleződik, mert ez elsősorban hazai előállítású termékekkel lehetséges. Százezer ember élelmiszeripari foglalkoztatásáról nem is beszélve!

Az európai unió országainak mindegyikében az a célkitűzés, hogy a hazai termelésű mezőgazdasági nyersanyagokból minél nagyobb feldolgozottsági fokú élelmiszereket állítsanak elő, ezekből minél nagyobb részarányban lássák el a belföldi lakosságot és csak a tömegtermékekből, történjék a behozatal. Ilyen értelemben az élelmiszeripar mindenütt stratégiai ágazat. Nekünk is ezt kell megcéloznunk!

A szükséges teendők megvitatására került sor Gráf Miniszter úr és az ipar jeles cégvezetői között egy kerekasztal megbeszélésen a Foodapest idején, aminek eredményeként közösen elhatároztuk, hogy az Élelmiszer-feldolgozók Országos Szövetsége egy élelmiszeripari stratégiai javaslatot és az ipar helyzetének konszolidálása érdekében egy intézkedési javaslatcsomagot állít össze. A munka megkezdődött azzal a céllal, hogy április elejére egy széleskörű vitára és kormányzati egyeztetésre alkalmas anyag készüljön el.

Budapest, 2007. január 17.

Boródi Attila

Élelmiszer-feldolgozók Országos Szövetségének
ügyvezető elnöke